

ERGENLİK PSİKOLOJİSİNDE AKIMLAR *

M. DEBESSE

Çev. Dr. Bekir ONUR

Sadece ergenliği bilen kimse ergenlik hakkında çok az şey biliyor demektir. Çağdaş Amerikalı psikolog Stanley Hall'ın bu ifadesi ergenler üzerindeki araştırmaların sırasında beni çok etkilemişti. Bu ifade gelişimi böimelere ayırmaya ve başka yönleri gözden kaçırmaya karşı korumaktadır bizi. Yine bu ifade bize, ergenin incelenmesinin çocuğun incelenmesiyle köklendiğini ve yetişkinin incelenmesiyle sürdüğünü anımsatmaktadır. Ergenlik psikolojisi genetik psikolojinin bir bölümüdür.

Çocuk Psikolojisi tarihinde olduğu gibi ergenlik psikolojisi tarihinde de büyük psikoloji okullarının herbirinin etkisini, yöntemlerdeki gelişmeyi ve yaşamın bu dönemine ilişkin görüşlerdeki değişmeyi bulmaktayız. Bununla birlikte, ergenlik psikolojisi akımlarını çözümlmek için çocuk psikolojisinde kabul ettiğimiz plana koşut bir plan izlemeyi tavsiye edemeyiz. Böyle bir plan kaçınılmaz tekrarlara yol açardı. En iyisi ergenlik psikolojisini kendi tarihi sırasında özelleştiren konularla sınırlı kalmaktır.

19. yüzyılın sonlarındaki doğuşundan itibaren ergenlik psikolojisini canlandıran akımları incelemeden önce birtakım belirgin özellikleri ortaya koymamız gerekmektedir.

Önce genetik psikolojinin bu alanında kuramların önemli olduğunu belirtelim. Kuşkusuz her okula ve hatta her yazara özgü çocukluk kuramları da vardır; fakat bunlar psikolojik araştırmanın geri planında kalırlar. Buna karşılık ergenlere ilişkin önemli çalışmaların açıklayıcı bir ilkeye bağlı sayısız sistemlerde ve hatta

(*) Maurice DEBESSE, «Les courants de la psychologie de l'adolescent», *Traité de Psychologie de L'enfant*, P.U.F., Paris, 1970, Cilt I, s. 63-72.

biraz da ergenlik felsefesinde bütümleşmeye yöneldiği sıklıkla görülür. Bu konuda, «Ergenlik Psikolojisi» deyiminin çok yaygın olduğuna, oysa «Çocukluk Psikolojisi» deyiminin pek az kullanıldığına (sanki ergenliğin kendi başına bir gerçekliği varmış gibi; bu durum somut gerçekliği, yani ergenlerin kendilerini gözden kaçırmamız sakıncasını yaratır) dikkati çekebiliriz. Kuramların önemi ergenlik psikologlarının bakış açılarının çeşitliliğini vurgulayan sayısız araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Fleming'in, daha yenilerde Wattenberg'in ve nihayet Flitner'in araştırmalarında olduğu gibi.

İkinci karakteristik özellik şudur : Olguların yorumlanma biçiminde gözlenen dalgalanmalar ve karşıtlıklar çocuk psikolojisinde olduğundan çok daha güçlüdür. Örneğin ergen davranışlarının organik etkenlerle açıklanması görüşü, az gelişmiş halklardaki ergenlerin gözlemine dayanan **Coming of Age in Samoa** (1928) adlı yapıtının yayınlanmasından sonra Margaret Mead'de azimli bir rakip bulmuştur. Mead toplumsal etkenin önemini gösteriyordu; kültüralist psikanaliz okulu da daha sonra kendi payına — ama farklı bir açıdan — bunun altını çizmişti. Böylece yüz yıllık «Doğa mı, Bakım mı?» (**Nature and Nurture**) tartışmasında ikincisi yani Nurture (Bakım) üstün durumdadır.

Üçüncü bir özellik birtakım temel tanımlarda görülen çeşitlilik ve hatta belirsizliktir. Choynowski **Ergenlik Psikolojisi** adlı analitik incelemesinde bunu belirtmiştir. Söz gelimi erinlik kavramı yazarlara göre son derece genişlemekte ya da daralmaktadır; Hau'ya göre bu kavram yüzyılımızın başından bu yana her on yıllık dönemde önemli ölçüde değişmiştir. Ergenlik ve gençlik kavramlarında da anlam karışıklıkları sıklıkla görülür; ergenlik kavramının — etimolojisinin gösterdiği gibi — bir büyüme hareketini belirttiği, buna karşılık gençlik kavramının özellikle aynı aşamanın toplumsal yönüne tekabül ettiği ve zaman açısından daha az sınırlı olduğu kabul edilmiş olsa bile bu anlam karışıklığı gene de vardır. Günümüzde ergenlik ile yetişkinlik arasında kendine özgü özellikleri olan ve «genç yetişkinlik» adı verilen bir aşamanın vurgulandığı görülmektedir. Tanımlardaki bu ayrılıklar bizi şaşırtmamalı; bunlar sadece bizim dikkate aldığımız çeşitli yorumlama tarzlarını ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte, bu ayrılıklar, aşağıda tarihsel açıdan ve coğrafi alanlarına göre inceleyeceğimiz akımlarla se-

rüvene sürüklenme tehlikesine düşen bir psikoloji biliminin durumunu düşünmeye zorlamaktadır bizi.

— 1 —

Ergenlik psikolojisinin gelişimini anlamak için kökenlerine kadar gitmek zorunludur.

Bu araştırma alanı 19. yüzyılın sonlarında St. Hall ve öğrencileri sayesinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu konudaki ilk çalışmaları **Pedagogical Seminary** yayınlamıştır: Burnham'ın «The Study of Adolescence» (1891) adlı çalışması bu yeni araştırmaların bildirgesi sayılabilir, Lancaster'in «The Psychology and Pedagogy of Adolescence» (1897) nin ilk toplu özetleme olması gibi. Fakat özellikle St. Hall 1904'de çıkan iki ciltlik dev yapıtıyla bu alanın öncüsü durumundadır: **Adolescence**. Alt-başlığı kitabın kapsamını çok iyi göstermektedir: **Psikolojisi ve Fizyolojiyle, Antropolojiyle, Sosyolojiyle, Cinsellikle, Suçla, Dinle ve Eğitimi İlişkileri**. St. Hall sayesinde çağdaşları yeni bir alan keşfettikleri izlenimi edinmişlerdir.

St. Hall, her yerde yürürlükte olan psikolojik ilkesine uygun olarak, ergenlikte bir evrimi ve hatta insan varlığının büyümesinin simgesini görmektedir ve evrimin sonu yazarın daha sonra **Senescence, the Last Haft of Life** (1922) da incelediği tablonun öbür yarısını oluşturmaktadır. St. Hall ergenliği bir bunalım, yani erinliğin organik olgunlaşmasının yol açtığı ani ve derin bir değişim olarak betimler. Böylece ergenlik çocukluktan çok farklı bir dönem olmaktadır. Ortaya çıkan değişimler bir «yeniden doğuş» (new birth) tan söz edilebilecek denli önemlidir; bu dramatik ve tümel yenilenme görüşüyle St. Hall, **Emile**'in 4. kitabında erinliği bir «ikinci doğuş» olarak tanımlayan J.J. Rousseau'nun savıyla birleşir. St. Hall'un kuramının diğer yönü zamanın evrimciliğine bağlanan «özünü tekrarlama» (recapitulation) görüşüdür. Birey, yaşamının birbirini izleyen anlarında insan türünün tarih boyunca izlediği aşamaları yoğunlaştırarak yeniden yaşar. Bireyin oluşumu (ontogense) türün oluşumunu (phylogense) tekrarlar.

St. Hall'un ergenlik psikolojisi alanındaki etkisi çocuk araştırmalarındaki gibi önemli olmuştur. Birleşik Devletler'de Stableton, Smith, Partridge ve daha birçokları değişik açılardan bu tabloyu

zenginleştirdiler. Fransa'da G. Compayré **L'adolescence** (1906) adlı yapıtında St. Hall'un ve okulunun çalışmalarını tanıttı. İngiltere'de Stanghter **The Adolescent** (1911) ile aynı şeyi yaptı.

Ancak bu görüşün başarısı — en azından Birleşik Devletler'de — kısa süreli oldu. St. Hall'un **Ergenlik** adlı kitabının yayınlanmasından itibaren sakıncalar da söylenmeye başlandı; bunları özellikle M.V.O'Shea dile getirdi. Sonra eleştiriler geldi: Ergendeki değişimlerin önemi ve özellikle aniliği görüşünün Thorndike (1917) tarafından eleştirilmesi, sonra pek emin bulunmayan yöntemlerin (soru kağıdıyla araştırma, seyyahların anlattıkları ve kontrolü güç gözlemler) eleştirilmesi. L.S. Hollingwort'un (**Psychology of the Adolescent, 1928**) ve F.D. Brooks'un (**The Psychology of Adolescence, 1929**) yapıtları genel bir bunalım görüşünden daha fazla ayrılırlar ve gelişimin sürekliliği üzerinde ısrar ederler. İki dünya savaşı arasında da Amerikan psikolojisi yeni akımların doğuşuna tanık olur: Ph. Blanchard'ın **The Care of Adolescent Girl** adlı kitabıyla 1920'den itibaren psikanalitik yorumlama ergenlik anlayışını değiştirir. Margaret Mead'in çalışmaları önceki kuşağın organisizmini topa tutar. Furfey ve Thrasher'in (daha sonra da Glueck'ların) araştırmalarının başlattığı ergen çeteleri ve gençlik suçluluğu çalışmaları da aynı yönde gelişir. Ergenlik psikolojisinin kurucusu artık sadece saygıdeğer bir öncü olarak görülür, ama dışarda tutulur; A.H. Arlitt **Adolescent Psychology** (1937) adlı kitabının kaynakçasında St. Hall'un adını anar, ama kitabın içinde ona atıf yapmaz. Amerika ergenliği yeniden keşfettiği izlenimi içindedir, bir başka kitabın adı da bunu gösterir: **Rediscovering of Adolescence**. Sonra tartışmalar yavaşlar ve K.C. Garrison'unki gibi (**The Psychology of Adolescence, 1940**) sentez kitaplarıyla farklı bakış açıları'nın bütünleştirilmesi yoluna gidilir.

— 2 —

Avrupa'da Amerikan akımlarının etkisi iki dünya savaşı arasında Almanya'da ve Avusturya'da ergenliğe ilişkin önemli bir araştırma hareketinin gelişmesiyle sınırlı kalmıştır.

Gençlik hareketleri, özellikle **Vardervogeller** hareketi psikologların dikkatini ergenlerin yetişkinler dünyası karşısındaki karşıt davranışlarına çekmişti ve bu 20. yüzyılın başlarından itibaren olmuştur. Orta Avrupa'da 1920'den sonraki siyasal, ekonomik ve top-

lumsal çalkantılar, psikanalizin ve diğer derinlik psikolojisi akımlarının yankıları ve felsefedeki yeni fenomenolojik ve ekzistansiyel yönelimler araştırmaların çoğalmasına katkıda bulundular.

Bu çeşitli nedenler Almanca konuşulan ülkelerdeki gençlik (Jugendkunde) psikolojisinin belirli özelliklerini anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bu psikolojinin kullandığı yöntemler Birleşik Devletler'dekinden çok farklıdır: özellikle geniş bir biçimde belge olarak ergenlerin anı defterleri ve mektupları kullanılır ve bu kullanım orta Avrupa'da bugün de geçerlidir. Bir yandan eğitsel, öte yandan kültürel uğraşlar son derece duyarlıdır. Ayrıca ideolojik akımlar da yorum tarzlarını etkilemişlerdir.

W. Stern önce Breslau'da ve sonra özellikle Hamburg'da ergenlik araştırmalarının yönelimini kesinleştirmiştir. Örneğin **Anfange der Reifezeit**' adlı kitabında, onu bir kişilik psikolojisine ve hatta felsefesine götüren bir açıdan benlik onayının ve kişiliğin birliğinin altını çizmiştir. Viyana'da Ch. Bühler, iş arkadaşları H. Hetzer, M. Rada, L. Vecerka ve diğerleriyle birlikte bir araştırma hareketini başlatır ve **Kindheit und Jugend**'de gelişim aşamalarının bir sentezini vermeden önce 1922'den itibaren **Das Seelenleben des Jugendlichen**'i yayımlar. Almanya'da araştırmalar gitgide artar. Eğitim psikolojisi alanında A. Rusemann 1931'de **Einführung in die Pädagogische**'yi yayımlar, gelişimde çevrenin ve aile ilişkilerinin rolünü çözümler. W. Hofmann suçlu gençleri, P. Lazansfeld çalışan gençleri, W. Weigel ergenlerdeki değerler dünyasını inceler, vb. Burada değerler felsefesinin, önce Dilthey'in sonra M. Scheler ve K. Jaspers'in iki dünya savaşı arasında Alman dilindeki psikoloji üzerindeki derin etkisini belirtmek gerekir. Bu etki Ed. Spranger'in 1930'dan beri 13. baskısına ulaşan **Psychologie des Jugendalters** adlı kitabının başarısına katkıda bulunmuştur; kitap yazarın yaşam biçimleri (**Lebensformen**, 1921) felsefesi öğretisinden geniş ölçüde esinleniyordu.

Fransızca konuşulan ülkelerde, çocuk psikolojisi 20. yüzyılın başlarından itibaren çok geliştiği halde, ergenlik alanında benzer bir araştırma hareketi görülmez. Ancak araştırmalar da yok değildir. Fransa'da bu araştırmalar eğitimcilerden ve doktorlardan gelir. Compayré'nin **L'adolescence**'ından sonra P. Mendousse'un **L'âme de l'adolescent**' (1928) adlı tezi yayınlanır. Bu yapıtta St. Hall'un

etkisi görülür, fakat öğrencilerinin gözlemi ve açıklamalarıyla, çözümlenmelerinin anlayışlı inceliğiyle Mendousse'un yapıtı daha çok Alman araştırmalarına yaklaşır. P.De La Vaissière'in geniş bir bilgiye dayanan **Psychologie pedagogique : l'enfant, l'adolescent, le jeune homme** adlı kitabına Beiçika'da Vermeylen'in **Psychologie de l'enfant et de l'adolescent**'i (1926) yanıt veriyordu. İsviçre'de A. Lemaitre **La vie mentale de l'adolescent et ses anomalies**'yi (1910) ve M. Evard **L'adolescence**'i (1911) yayınlamıştı. Fransa'da tıbbi akım erinliğe (M. Francillon) ve uyum bozukluklarına (Näthan, Robin, Abramson) ilişkin pek çok yapıtla temsil edilir. İkinci dünya savaşının eşiğinde psikanalitik görüş Ed. Pichon'un **Le développement psychique de l'enfant et de l'adolescent** (1936) adlı yapıtına ışık tutar. M. Debesse, bir tip ergendeki kişilik onayı hareketini incelemesi (**Crise d'originalité Juvénile**, 1937) ve 1945'den sonraki uyumsuz ergen ve yeniden uyum sağlama yöntemleri üzerindeki araştırmalarıyla, Anglosakson akımları ile Alman akımlarının birleştiği noktada yer almaktadır.

İngiliz ergenlik psikolojisi özellikle Amerikan çalışmalarından esinlenmiştir. Bununla birlikte kendine özgü nitelikleri de vardır. E. Jones'un **Some Problems of Adolescence** (1922) adlı makalesinin ardından psikanalizin etkisi artar ve örneğin St. Read'in **The Struggles of Male Adolescence** (1928) ında ve daha yenilerde H. Deutsch'un ve K. Friedlander'in çalışmalarında ortaya çıkar. C. Burt'ın **The Young Delinquent** (1925) adlı yapıtında suçlu gençlerin davranışlarının incelenmesi önem kazanır. Nihayet, C.M. Fleming'in **Adolescence : its Social Psychology** (1948) adlı kitabında olduğu gibi toplumsal sorunların yeri artar. Polonya'da ise iki dünya savaşı arasında M.S. Baley ve S. Szuman (**Le psychologie des idées de la jeunesse sur le monde**, 1935) gibi yazarlarda Alman dilindeki psikolojinin etkisi görülür.

Ergenlik üzerindeki araştırmalar 1945'den itibaren çoğalmıştır. Bunun temel nedeni, 1939-1945 savaşının yol açtığı ve ülkelerin çok gelişmiş ya da gelişme yolunda olmasına göre farklı biçimlerde kendini gösteren çalkantıların ardından her yerde hissedilen eğitim zorunluluğudur. Uzmanların olduğu kadar kamuoyunun da ergenliğe ilgisini arttıran neden ergenliğin çağdaş toplum-

da koyduğu sorunların keskinliğidir. Gençlik suçluluğunun ve hatta uyumsuz ergenliğin çeşitli biçimlerinin getirdiği sorunlar daha genel bir sorunun etkisi altındadır: Yetişkinler dünyasına karşı ergenler arasında gözlemlenen rahatsızlıklar. Daha önce iki savaş arası dönemde, «gençliğin özgünlük bunalımı»nda da gözlenen bu olgu daha sonra suçlama konusu olmuştur. Özgün olma uğraşı dikkati çekmek için gitgide daha çarpıcı biçimlere girmiştir: Zazous'lar, Saint-Germain Sokağı Gençliği, batı ülkelerinin Siyah Ceketliler'i, doğu ülkelerinin Houligans'ları, Beatniks'ler, Provos'lar, Hippies'ler, vb. Kendilerini yabancı biri gibi hissettikleri bir dünyada ergenlerdeki benlik onayının kışkırttığı gerilimler ve çatışmalar birçok gençlik hareketinde kendini gösterir. 1968 öğrenci başkaldırısı bunun dramatik bir anlatımı olmuştur. Girişilen araştırmalara karşın, ergenlik psikolojisinin ve hatta sosyolojisinin, yüzyılımızın başlarından itibaren zamania kurulmuş olan araştırma çerçevelerine tutsak olup olmadığı, ve çok katı bir yapıda olduğu gibi, somut gerçeklikle doğrudan ilişkili olabilmek için bu çerçeveleri kırma tehlikesini yaratıp yaratmadığı sorulabilir.

Ergenlerde değil ama ergenlik psikolojisinin kendisinde gözlemlenen rahatsızlığın nedenlerinden biri belki bu uyumsuzlukta-
dır. 1957-1962 arasında yayınlanan elli kadar kitap ve makaleyi karakteristik yönleriyle analiz eden Choynowski şunu söylemektedir: «Çağdaş Psikoloji ve Sosyoloji araştırmalarından çıkan ergenlik tablosu hem son derece zengin, değişik, renkli ve çekicidir, hem de ergenlerin kendileri kadar çelişkilerle ve gözüpek geneliemelerle doludur». Öyleyse, herkesin iyiye ve kötüye kullandığı «ergenlik bunalımı» yerine, geçmişte K. Bühler'in bir kitabının başlığında «psikolojinin bunalımı» denildiği gibi ergenlik psikolojisinin bunalımından mı söz etmek gerekir? Bu aşırı olur. Bunun yerine bu genç bilimin içeriğinin ve zarfının yeniden ele alınması daha doğru görünmektedir; bu tutuma insan bilimlerinde sıklıkla rastlanır ve ergenlik psikolojisi alanında da yeni değildir. Günümüzde belirsizlik artmıştır kuşkusuz; bunun nedeni de çocuk psikolojisinde olduğu gibi *lider* rolü oynayan ve araştırmacıların çeşitli katkılarına yön veren çok önemli yapıtların bulunmamasıdır.

Dile ilişkin ayrılıklar da bir başka ve ciddi kusurdur. Ergenliğe ilişkin kaynakçalar kısmen yanıltıcı olabilmektedir. İngilizce de yayınlanan kaynakçalar, örneğin **Psychological Abstracts**'lar,

diğer dillerde yayınlanan araştırmalara pek az yer verirler; buna karşılık Mieskes ya da Fiitner'in kaynaklarında pek çok Almanca, Comilli ve Origlia'nın kaynakçasında pek çok İtalyanca araştırma bulunur. Fransa için H. Gratiot - Alphantery tarafından yapılan yeni bir sayım (1958) ergenliğe ilişkin çoğu Fransız dilinde yayınlanmış aşağı yukarı 500 yayın saptamaktadır. Aynı güçlük çocuk psikolojisi alanında da vardır. 1933'den sonra birçok Alman psikologun yabancı ülkelere ve özellikle Birleşik Devletler'e gitmesi, özellikle araştırmaların birbirinin içine geçmesi ve kendi çalışmalarının yayılması bakımından belirli ve olumlu bir yön değiştirmeye yol açmıştı. Fakat dil alanları arasındaki ayrılık, yol açtığı sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik çabalara karşın hâlâ sürüp gitmektedir.

Dil alanlarının yanında, birbirini karşılıklı olarak tanımak istemeyen ideolojik alanlar da vardır. Söz gelimi Sovyetler Birliği'nde ve halk cumhuriyetlerinde yayınlanan yapıtlar, kapitalist rejimin «burjuva psikolojisi» sayılan ve sosyalist rejime göre bulunmayan batı psikolojisi ürünlerinden ayrı tutulmaktadırlar. Çağdaş psikolojideki akımlar anlaşımak istendiğinde bu durum güçlük yaratmaktadır. Neyse ki son yıllarda birbirini karşılıklı olarak anlama yönünde bir hareket görölmektedir. Bilimsel çalışmanın yararına dile ve ideolojilere ilişkin alanların ayırıcı çabalarını azaltmalarını ve araştırmaların tümünü tanıma konusunda anlayış geliştirmelerini dilemek gerek.

Ergenlik psikolojisinin eğilimlerinin bazılarını saptamaya çalışalım.

Araştırma yöntemlerinin gelişmesi önemlidir. Çocuk psikolojisinde olduğu gibi, genel bir büyüme şemasıyla yetinmemek için boylamsal yöntemleri kullanma gereksinmesi kendini hissettirmektedir. Klinik psikolojinin ve daha özel olarak da psikanalizin yaklaşımına, ayrıca projektif tekniklerin gitgide daha fazla kullanımına ve istatistiksel yöntemlerin yumuşamasına bağlı olan bu yaklaşım gelişim biçimlerinin çeşitliliğini daha iyi yakalamayı sağlamaktadır.

Çocuk için olduğu gibi psikologların dikkatini çeken sorun yine kişilik sorunudur. K. Garrison şöyle yazar : «Ergenin kişiliği bugün geçmişte olduğundan çok daha fazla istatistiksel yöntemler-

le fişienemeyecek bir bütün olarak görülmektedir. Bu, ergenlerin incelenmesinde testlerin ve istatistiklerin bir rol oynamayacakları anlamına gelmez; aksine bu rol çok önemlidir. Fakat asıl olan, doğumundan itibaren üzerinde etkide bulunan çeşitli güçlerin ve genetik kalıtımının etkisi altında ergenin büyüme ve gelişme biçimi hakkında daha kesin bir fikir oluşturmaktır». Bu gelişme günümüzdeki ergenlik araştırmalarına bir farklar psikolojisi niteliği kazandırma yolundadır.*

Aynı bakış açısı içerisinde yeni araştırmaların bir başka özelliği de oldukça meraka değer bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ergenlik döneminde «ego» nun ve benlik imgesinin önemi. Bu konu genç insanların yetişkinler toplumuna girmeleri sırasında çözmek zorunda oldukları sorunlar ve çevreyle ilişkileri açısından ele alınmaktadır. Bir yazardan diğerine değişen yöntemlerle incelenen ergen davranışlarının bu yönü sadece Alman ve Fransız araştırmalarında değil. Amerikan ve Sovyet psikolojisinde de bulunmaktadır. Ergenlerin bireyselliğine yönelik bu ilgi canlanması modası geçmiş bu solipsizm içeren bir bireysellik anlayışına geri dönüş değildir. Bu araştırmaları yönlendiren etken toplumsal etkilerdir. Gerçekten, çağdaş ergenlik araştırmalarının bir başka özelliği de sosyal psikolojinin egemenliğidir.

Kişilik sorunlarına ve ergenlik «görevleri» ne yaklaşan bazı yazarlar da —örneğin Hemming ve Goodenough'ta—, ergenliğin bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktan çok, bireyde belirli sayıda karakteristik sorunlarla karşılaşılan bir evre olarak tanımlandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, ergenlik bir yaş sınıfı olmaktan çok bir sorunlar sınıfıdır. Böylece genetik bir problematik olmaya doğru gitmektedir. Kuşkusuz bu nedenle bugün araştırmalar bu ad altında incelenen aşamanın alışılmış sınırlarını bilerek aşmaktadırlar: Örneğin, Burstin'in önergenlerin ahlaki düşünceleri üzerindeki çalışmalarına (1959), ergenliğin öbür ucunda Symonds ve Janssen'in denemesi **From Adolescent to Adult** yanıt vermektedir.

(*) Bunun kanıtı 1960'da Bonn'da toplanan XVI. Uluslararası Psikoloji Kongresi'nde görülmekteydi; ergenlik konusundaki bildirilerin yer aldığı bölümünün adı anlamlıydı: «Ergenlerin Farklar Psikolojisi». Bu eğilim R. Zazzo'nun kitabında da ortaya çıkmaktadır: **Ergenlerin Farklar Psikolojisi** (1966).

Bütün bu yeni çabalar sırasında, St. Hall'un çağında oluşturulan ergenlik imgesi ile günümüz dünyasındaki ergenlik imgesini birbirinden ayıran mesafe ortaya çıkmaktadır. Çocukluk imgesinde de durum böyledir. Fakat burada farklı olan nokta, 20. yüzyıl sonunda ve özellikle son yirmi yıldan beri ergenlerin, gitgide artan bir özerklik içinde, kendi yaşam biçimi, gelenekleri ve değerleri olan bir yaş grubuna ya da daha doğrusu bir toplumsal yaş grubuna mensup olduklarının bilincini kazanmış olmalarıdır. Bu bilinçlenme olgusu çocukluk düzeyinde olanaksızdır; toplumsal koşullar kolaylaştırdığında bu ancak ergenlik düzeyinde olanaklıdır. Bu durum 19. yüzyılda işçi hareketinde ve feminizm hareketinde gözlemlenen diğer kolektif bilinçlenme olaylarına benzetilebilir.

Çağdaş olguların çözümlenmesinde daha uzağa gitmek gerekir. Ergenlerdeki bu bilinçlenmeye, günümüz toplumunda ve özellikle eğitimcilerde görülen paralel bilinçlenmeler eklenmektedir. Bugün ergenlere geçmişteki gibi bakmıyoruz ve bu çocuk için de böyledir. Çocukluğa ve ergenliğe ilişkin bu düşünsel yükselme toplumsal - kültürel bir yükselmeyle birlikte gitmektedir; bunların etkilerini birbirinden ayırmak artık kolay değildir ve dikkatli araştırmaları gerektirir.